

MICHEL L. BALINSKI AND H. PEYTON YOUNG, *Fair Representation, Meeting the Ideal of One Man, One Vote*, (New Haven and London: Yale University Press 1982 xi+ 911 s.).

Suhteellisen vaalitavan ongelmat esiintyvät kovin eri asuisina eri poliittisissa järjestelmissä. Varsin yleinen käsitys kuitenkin on, että suhteellisen vaalitavan ongelmat ovat erityisen näkyviä ja keskustelun alaisia Euroopan valtioissa. Näin tietysti onkin, mikäli katsotaan suhteellisuuden ilmenevän ensisijaisesti parlamenttien kokoonpanossa kun puolueiden ja puolueyhmittymien äänimäärät on annettu. Suhteellisuusperiaatteista on kuitenkin keskusteltu myös federaalisissa järjestelmissä, erityisesti Yhdysvalloissa. Ongelma saa tällöin hieman toisenlaisen muotoilun: nyt on kyse siitä, miten parlamentin — tai Yhdysvaltain tapauksessa edustajainhuoneen — paikat jaetaan osavaltioiden kesken siten, että suhteellisuus mahdollisimman hyvin toteutuisi.

Ongelma on siis periaatteessa sama kuin esim. Suomessa kunkin vaalipiirin sisällä tapahtuva jakautumaongelma: kun kannatusosuudet on annettu, määrää paikkajako vaaliliittojen kesken. Meillähän käytetään tämän ongelman ratkaisussa Victor d'Hondtin keksimäksi väitettyä menetelmää, jota mm. tämän lehden palstoilla on hiljan arvosteltu.

Balinskin ja Youngin teoksen tarkastelema ongelma on juuri äsken mainittu paikkojen jakaminen osavaltioiden kesken Yhdysvaltain kongressin edustajainhuonetta koskien. Kirja esittelee mielenkiintoisella tavalla sitä keskustelua, jota jakautumaongelman tiimoilta on käyty Yhdysvalloissa oikeastaan koko sen ajan, jonka liittovaltio on ollut olemassa. Esitys on paljolti kronologinen, ts. Balinski ja Young esittelevät melko yksityiskohtaisesti eri jakautumaongelman ratkaisuehdotuksia, alkaen Thomas Jeffersonin esittämästä metodista ja päätyen Hillin metodiin, joka nykyään on käytössä Yhdysvalloissa.

Balinskin ja Youngin tarkastelemista kuudesta Yhdysvaltain kongressin keskusteluissa esiintuodusta menetelmästä viis kuuluu ns. jakajametodien luokkaan. Kudes, Hamiltonin metodi, on laskennallisesti yksinkertainen menetelmä, jota tämän lehden numerossa 3/1982 apul.prof. Ilmari Koppinen suositteli käyttöön Suomessa. Balinskin ja Youngin suosikki on Websterin menetelmä, joka siis kuuluu jakajamenetelyihin. Näille on ominaista se, että esim. jaettaessa kiinteä paikkamäärä osavaltioiden kesken, jaetaan osavaltioiden väestöt tietyllä luvulla siten, että osamääräksi tulevien lukujen tai niiden pyöristysten summa on riittävän lähellä edustajainhuoneen paikkojen kokonaismäärää. Websterin menetelmässä normaaliin tapaan kokonaismääräksi pyöristettyjen osamäärien summa tehdään jakajaa varioimalla samaksi kuin edustajainhuoneen paikkaluku. Tietyn osavaltion paikkaluku on tällöin sama kuin tuo pyöristetty osamäärä.

Balinskin ja Youngin suositus ei suinkaan ole tyhjää temmattua, vaan varsin jätkevä analyysin johtopäätös. Analyysissa keskeistä osaa näyttävät paikkaluku- ja väestömonotonisuus, harhattomuus sekä ylä- ja alakvoottirajoitteisuus. Näillä omi-

naisuuksille on kaikilla ollut merkittävä sija keskustelussa, jota edustajainhuoneen paikkojen jakautumaperiaatteista on käyty Yhdysvalloissa. Balinskin ja Youngin tarkasteluissa Websterin metodi osoittautuu puhtaasti suhteellisuutta ajatellen melko selvästi parhaaksi. Sen ainoa heikkous on, että se saattaa joskus antaa jollekin osavaltiolle pienemmän paikkaluvun kuin em. jakolaskun kokonaislukuosa edellyttäisi tai sitten joskus suuremman paikkaluvun kuin osamäärä ylöspäin pyöristettynä edellyttäisi. Tämä mahdollisuus on Balinskin ja Youngin mukaan kuitenkin äärimmäisen pieni. Todettakoon kuitenkin, ettei Hamiltonin metodissa ole periaatteessakaan tätä mahdollisuutta. Hamiltonin metodin heikkoutena on sen sijaan ei-monotonisuus esim. paikkaluvun suhteen, ilmiö, joka Yhdysvaltain historiassa tunnetaan Alabaman paradoksin nimellä. Vuonna 1881 nimittäin kävi ilmi, että jos edustajainhuoneen paikkaluku olisi 299, niin Alabama olisi tuolloin muodollisesti käytössä olleella Hamiltonin metodilla ollut oikeutettu 8 paikkaan. Jos taas edustajainhuoneen paikkaluku olisi lisätty yhdellä 300:ksi, niin Alabamalle olisi-kin pitänyt tällä metodilla antaa 7 paikkaa. Siis vähemmän, vaikka talossa olisi enemmän tilaa ja vaikka kaikkien osavaltioiden väestömäärät pysyivät samoina. Tämän-tyyppisen ilmiön mahdollisuus on muuan niistä syistä, joiden johdosta Yhdysvalloissa luovuttiin Hamiltonin metodin käytöstä.

Balinskin ja Youngin kirjan varsinainen tekstiosa on eloisasti kirjoitettua teknisiä ilmaisuja pitkälle karttavaa esitystä. Suomalaiselle lukijalle teoksen perusproblemaattikka tuntuu aluksi varsin etäiseltä, melilähän eduskunnan paikkajaon vaalipiireihin suorittaa valtioneuvosto vähin äänin. Kirjaa voisikin ehkä suositella luettavaksi siten, että ajatellaan tarkasteltavan vaalipiirien sisästä paikkajakoa vaaliliittojen kannatuksen edustaessa osavaltioiden väestömääriä. Tällöin kotoinen d'Hondtin menetelmämme avautuu Balinskin ja Youngin avustuksella osin uudella osin totutulla tavalla Jeffersonin jo 1790-luvulla (siis n. kahdeksankymmentä vuotta ennen d'Hondtin teoksen ilmestymistä) läpiajamaksi jakajametodiksi, jonka erityisenä ominaisuutena on suurten osavaltioiden tai

vaaliliittojen suosiminen. Tämän ominaisuuden suhteen se edustaa Balinskin ja Youngin tarkastelemien jakajametodien äärilaitaa.

Oman järjestelmämme näkemisen suhteessa muihin suhteellisuuden toteuttamistapoihin onkin varmaan kirjan pääanti suomalaiselle politiikan tutkijalle. Mielenkiintoisia ovat myös kirjan historialliset jaksot, joissa selvitetään menetelmien puolesta ja niitä vastaan esitettyjä argumentteja sekä niitä poliittisia pyrkimyksiä, joita menetelyjen käyttöönotolla on haluttu edistää. Kirja antaa myös ilmeisiä aineksia vakavaan keskusteluun vaalijärjestelmämme ominaisuuksista.

Edustuksellisen demokratian problemaattikkaa kokonaisuutena ajatellen Balinski ja Young vievät meidät kuitenkin vasta lähtöviivalle tai ehkä paremminkin toiseksi viimeiseltä kalkkiviivalta viimeiselle. Sitä ennen on tavalla tai toisella pitänyt ratkaista paljon suurempia ongelmia, kuten vallan ja paikkajaon väliset suhteet ynnä päätöksentekomenettelyyn liittyvät kysymykset. Joka tapauksessa Balinskin ja Youngin teos on hyvin tarpeellinen ja mielenkiintoinen esitys, jolla on paljonkin kerrottavaa suomalaiselle vaalijärjestelmätutkijalle. Erityisesti tämä pätee teoksen liitteenä esitetyistä suhteellisten vaalijärjestelmien matemaattisesta teoriasta.

Hannu Nurmi